

DİNSEL DENEYİM¹

"Kalpteki sezgi doğruyu görür."

- Rig-veda

A. R. MOHAPATRA

Çev.: Metin YASA*

Din, baştan aşağı beşer medeniyetinde insan yaşamının vazgeçilmez ve kuşatıcı bir ilkesi oldu. İnsanın tarih ve yaşamını anlamak için, dini anlamak gerekir. Ancak din, anlaşılacak bir şey değildir. Dinin betimi ve dine ilişkin deneyim, bilimsel bir girişimdir; bu nedenle olguları önyargısız ve objektif olarak ele almak gerekir. Biz, açık bir biçimde algılananın ötesine nüfuz etmek zorundayız. Dinsel deneyime ilişkin mistik ve diğer şekillerin içerik ve niteliğini takdir etmemiz konusunda karşımıza pek çok güçlük çıksa da, onlarla objektif olarak ilgilenebilmemizin yine de bir yolu vardır. Bir dinsel deneyim, görünmeyen evrenin bir çeşit algısını ya da görünen birey yahut şeyin görünmeyen evrenin bir yansıması olduğunu öngören bir sezgiyi içerir.

Hint Dinsel Deneyimi

Özünde taşıdığı pek çok mezhep nedeniyle Hinduizme ilişkin dinsel deneyim ve inançları tam ve ayrıntılı olarak ortaya koymak imkansızdır. Hint mistisizmi, Vedalar'daki konuları, Upanışadlar'ı, Yoga'yı, ... vs. içerir.

Vedalar

Veda-Vedanta kavramı Hinduizm anlamına gelir. Vedanta'nın kökleri Upanışadlar'da yer alır. Hint dininin ana ilkesini Vedalar ve Upanışadlar oluşturur. Hint dinin özü Kutsal'ın bir deneyimidir. Felsefenin ilkesi doğrunun peşine düşmektir. Bununla birlikte, en üst gerçek, mantıksal terimlerin ya da epistemolojik kategorilerin dışında olup, içsel deneyimin derinliklerinde verili olarak bulunur. Dinsel deneyim, bizi spekülasyon akıl ya da felsefenin ötesine

¹ Bu çeviri, A. R. Mohapatra'nın, **Philosophy of Religion: An Approach to World Religions**, (Sterling Publishers Private Limited, New Delhi, 1990), isimli eserinin 100-115 sayfalarından yapılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., O.M.Ü. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi.

taşıyan mistik bir aydınlanma ve gerçek bir dönüşümdür. Vedalar ve Upanışadlar, insanlığa özgü bu tür dinsel deneyim türlerini somutlaştırır.

Nasıl ki Veda ilahileri mistik deneyimin konusunu oluşturuyorsa, Vedalar'ın yaratılışı da özü gereği mistik bir fenomendir. Rig-Veda'ya göre, üç yetkin tanrı vardır: Surya (Güneş) gökyüzü tanrısıdır; Indra, gökyüzü ile yeryüzü arasında yer alan uzayın tanrısıdır; Agni (Ateş) ise yeryüzünün tanrısıdır. Otuz üç tane tanrı üçe bölünür; böylece her bir varlık alanına on bir tane tanrı düşer. Rig-Veda'nın pek çok yerinde, Indra'dan evrenin biricik efendisi olarak söz edilir; insanın ve zenginliğin tek efendisi de O'dur.

Hint-Avrupa dilini konuşan tarih öncesi kavim çok sayıda tanrıya tapınsa da, Yakas sadece bir Tanrı'nın var olduğunu söyler. Bilgeler bu bir olan Tanrı'ya çok sayıda isim verir. Onlar, Tanrı'ya Agni, Yama, Vayu, vs. ... diye hitap ederler. En yüce Tanrı birdir (111:55). Kurban adağı minberinin üzerinde yanan aynı uluhiyet, orman yangınına da işaret eder; o, gökte şimşek gibi çakar, güneş gibi parlar. Isı olarak tahıl olgunlaştırır; güneşin doğuş ve batışı olarak gündüz ve geceyi yaratır. Yağmuru veren, şimşeği açıklayan, bitkileri yaşatan ve yaşamı koruyan da yine aynı ilkedir.

Veda mistiklerinin öğretilerinin zirvesi Gerçek 'Ekam sat', ya da 'Takedam'ın gizeminde yer alır. Bir, bütün evreni kuşatmış ve ona nüfuz etmiştir. Bir yumak ipin bütün dünya dinlerini sarması gibi, bu bir, ikincisizdir; "*Ekamsat vipra bahudha vadanti*" (Yüce varlık birdir. Bilgeler ona farklı isimlerle hitap eder). Böylece Vedacı yaklaşım, çoğun, çoğa temel olan birin açığa çıkmasını engellemeden ibaret gerçek bir mistik yaklaşımdır. Vedacı söz sanatları, çoğu yanlışlamak için değil, biri kuşatmak için tasarlanmıştır.

Mistisizm Veda dininin özüdür; sembolik ve ritüel yönü konusunda ne kadar dikkatli olursa olsun bu durumu gözden kaçırın her yorum, Vedacı mesajın özünü de kaçırmış olur. Mistisizm, özü gereği, Vedacı söylemin dile getirilmiş bir özelliğidir; ama bu onun sadece ne gizli ne de gizemli yönüdür. "*Ayam keto hrida avicaste*"(1) (kalpteki sezgi doğruyu görür) gibi bir dize mistisizmin gücünü fazlasıyla yüklenmiştir. (Çoğun) doğrusu (birin) doğrusunu gizler anlamına gelen "*Ritenaritam Apihitam*"(2) gibi bir başka dize, sadece mistik değil, aynı zaman da derindir de.(3)

Böylece köklü anlamıyla "*Sanatana Dharma*" olan Veda dini, dinsel yaşamın hem içsel hem de dışsal özelliklerini içerir. İlki, iç mistik yol; diğeri ise dış din yoludur.

Upanışadlar

Tanrılardan insana ve hatta en düşük yaratığa kadar tüm yaşamın özde birliğine ilişkin temel istik düşünce Upanışadlar tarafından özel olarak vurgulanmıştır. Upanışadlar Hint bilge ve soylularının deneyimlerinden oluşur.

Çok iyi bilindiği gibi, Upanışadlar Vedacı devrin son evresini oluşturur. Mantralar ilk, Bahmanlar ikinci, Aranyaklar üçüncü, Upanışadlar ise dördüncü

DİNSEL DENEYİM

ve son evreyi oluşturur. Aranyaklar ve Upanişadlar onlardaki mistik elementleri geliştirir.

Rig-Veda ilahilerinin şu ya da bu yerinde, "*Ekamsat vipra bahudha vadanti*" pasajında olduğu gibi, çok sayıda tanrıdan sonsuza doğru bir vurgu değişiminin var olduğu zaten dikkatimizi çekmektedir. Bu durum; Upanişadlar'da daha da açık bir şekilde dile getirilir, Kenopanışad'da da tanrıların yenilgisi hikayesiyle iyiden iyiye aydınlatılır. Chandogya Upanışad ile Brihadaranyaka Upanışad'da da sonsuz Brahman ve Atman'ın öz ve bilgisini bulmaktayız.

Bu sonsuz Brahman hem aşkın hem de içkin olarak kabul edilir. Brihadaranyaka Upanışad'da, Yajnavalkaya şöyle der: "O, yerin tanımadığı, bedeni yer olan, yeri içten kontrol eden, yerde ve yerin içinde oturandır; kendisi ne ise odur, içten kontrol edendir, ölümsüzdür."

Ayrıca Brahman'ın görünmeyen görünen, duyulmayan duyan, düşünülmeyen düşünen, ve bilinmeyen bilen olduğu ileri sürülür. O'ndan başka gören yoktur, O'ndan başka işiten yoktur, O'ndan başka düşünen yoktur, O'ndan başka bilen yoktur. İçten kontrol eden, ölümsüz olan, bizzat O'dur.

Aynı tonda Mundakopanışad da şöyle der: "Ne görünen ne yakalanan, ne gözü ne kulağı olan, ne eli ne ayağı olan; öncesiz, her şeyi kuşatan, her yerde var olan ve son derece latif-bozulmayan; işte bilgelerin tüm varolanların kaynağı dedikleri şey budur."

Mandukya Upanışad Brahman ya da Atman'ı şu şekilde betimler: "Ne iç sujeleri ne dış objeleri bilen, bilmenin objesi olmayan, ne algı ne algı-dışı olan; yani görünemeyen, betimlenemeyen, yakalanamayan, ayırıcı nitelikleri olmayan, düşünülemeyen, tasarılanamayan, özü ben'in birliğinin bilgisi olan, kendisinde evren sükun bulan, barış dolu, iyilik sever, sanıldığı gibi ikili olmayan o. Atman o'dur. Bilinmek durumunda olan o'dur."

Böylece Upanışad bilgeleri, insanın potansiyel olarak ilahi olduğu, dünyanın üstesinden gelebileceği, bağlarını koparabileceği ve kurtuluşun ise kendini bilmesine bağlı olduğu konusunda bizleri ikna eder. Onlar aslında yer ve gökte olan tüm zevkleri aşağılayıcı bir biçimde bir kenara atma vizyonuyla son derece bütünleşmişlerdir.

Genel olarak Brahman bilgisi 'Brahman olma'yı içerir. Bu, Brahman'ı her yerde ve insanın kendini bütünde görmesidir. Bu jiva ve Tann'nın birliğini ve özdeşliğini ifade eder. O, tanımlanamaz dış huzurdur. Taittiriya Upanışad'ın ifadesiyle, "O, duyların ötesinde, şekilsiz, açıklanamaz ve tüm varsayımların dışında olandır" (Böl.III, Ayet 2). Brihadaranyaka Upanışad'da ben'in, *Neti, Neti*, ya da bu değil, bu değil şeklinde betimlenmesi gerektiğini görüyoruz. O, anlaşılabilir olduğundan, anlaşılabilir olan değildir. (Böl. III, Ayet 38)

Miztisizmin en büyük başarısı mistiğin Brahman'la olan birlik deneyimidir. Bu özdeşlik deneyimi evrensel olup, zamanın, uzayın, kastın,

inancın, rengin ve dinin ötesindedir. Upanişadlar şöyle der: 'Ben Brahmanın (aham brahmasmi); Sen Sensin' (tattvarnasa).

Prof. R.D. Ranade'ye göre ruhsal gelişim merdivenine ilişkin Upanişadlar'da betimlenen beş adım vardır. Bu beş mistik adım şunlardır:

Brihadaranyaka Upanişad'a göre, birinci aşamada araştırmacı, kendini diğerlerinden ayrı olarak düşündür ve mistik deneyim aracılığıyla onu içinde hisseder.

İkinci aşamada araştırmacı, kendinin gerçek bir ruh olduğunu; ne bedenli ne akıl-dışı ne de duygusal olduğunu ve kendi özü gereği salt ruh ile bütünüyle aynı olduğunu deneyimler. Brihadaranyaka Upanişad'a göre, içimizde kendine 'ben' diyen varlık, ruh ile aynı olmalıdır. (Brih-II.4.5).

Üçüncü aşamada, araştırmacı gerçekleştirdiği ruhun Brahman ile özdeş olduğunu farkına varır. Brihadaranyaka Upanişad, Atman ile Brahman'ın özdeşliğini bireysel ben ile mutlak ve ruhun evrensel konumu olarak açıklar. (Brih-I-5.19)

Dördüncü aşamada, araştırmacı, ruh olarak mutlak olduğundan, bundan mantıksal olarak Mutlak olduğu sonucunun çıkması gerektiği bilincini yakalar. Şöyle denir: İnsan, 'ben'i Mutlak ile özdeşleştirmelidir. (Brih-I).

Beşinci aşamada, bu dünyada gördüğümüz insan ve doğa, ruh ve ruh-olmayan her şeyin eşit oranda Mutlak'ı oluşturduğu anlaşılır. Mutlak'ın bilincine varmak sadece zihinsel değil mistiktir de.

Yukarıda sözü edilen mistik oluşum aşığıdaki sonuçları da doğurur:

Brihadaranyaka Upanişad'a göre, ruhun gerçekleşmesiyle bireyin arzuları tatmin edilip amaca ulaşıncaya, tüm fiziksel çaba ve arzular yok olur. (Brih-IV-4-12).

Mistik oluşum tüm şüphe ve yanılsamaların gözden kaybolmasıyla sonuçlanır. Mundaka Upanişad'a göre, "kalbinin tüm düğümleri çözülür, tüm kuşkuları kaybolur ve Karma'sının etkileri yok olur." (Mundaka-II-2-8).

Kendini-gerçekleştirme büyük güç verir. Tüm hayal kırıklıkları ortadan kalkar ve dünya ruhunun sonsuz gücüne ortak olur. (Mdaka-III-1-2).

Dünya-ruhıyla bir olmak, mutlak mutluluk ile sonuçlanır. Taittiriya Upanişad'da bu mutluluk (Ananda) ayrıntılı olarak betimlenir. Mutluluğun gerçekleşmesi tüm korkuları yok eder.

Son olarak, kendini-gerçekleştirme tüm arzuların doyumuyla sonuçlanır. Chandoya Upanişad'ın deyişiyle, "Araştırma sonucu kendini bulan, bütünüyle evrene katılır ve tüm arzuları doyuma ulaşır." (Chandogya-VIII-7-1). Ruhsal deneyimleri, (a) Mutlak'ın deneyimi ve (b) Kozmik birliğin deneyimi olarak ayırma ve sınıflama gelenekleşmiştir. Ancak bunlar zihin üstü ve kavram ötesi deneyimlerdir. Bu deneyimler, aslında farklı aşamalara ilişkin felsefi sezgileri temsil eder. Ruhun bu sezgilerine ek olarak, Upanişadlar bir de

DİNSEL DENEYİM

yaşamsal ve psişik sezgileri dikkate alır. Kozmik bilinç mantık ötesidir; ama bu deneyim, zorunlu olarak Mutlak'ın değil, zaman ve uzayın sınırlarını aşarak sınırları belli duyudan kurtulma ve sonsuzun genişliğine katılmadan ibarettir. Bu, çoğu kuşatan ve içeren birin gerçekleşmesidir. Budistler, Müslümanlar, Hıristiyanlar ve diğerleri, kendi dilleriyle aynı düşünceleri ifade ederler.

Yoga

Farklı Hint metafizik sistemleri arasında, konusu tam olarak insan ruhunun ruhsal ilkeleri ile olan mistik birliğini bir şekilde başarmak olan yoga, mistik araştırma alanının en önemli temsilcisidir. Diğer Hint felsefeleri gibi, ruhsal içerikli yoga felsefesi de insanın, Tanrı ile olan paylaşımı aracılığıyla, mutlak mutluluğunu amaçlar. Bayan Underhill'in de ifade ettiği gibi, "Tanrı bilincine ilişkin mistisizm, insan gelişiminin zirvesidir." (4)

Yoganın genel metotları, sıradan beşeri durumlardan son birliğe ulaştıran pek çok adımı içeren, ard arda dizili sekiz adet buyruk aşamasından oluşur. Bu aşamalar şunlardır:

Yama: Maddi evrene yönelik insan davranışıyla ilgili maddi saflaşma disiplinleri. Bunlar sıra ile tam kazanılması gereken on adet erdem eyleminden oluşur. 1) Ahimsa (şiddetsizlik); 2) Satya (dürüstlük); 3) Asteya (açgözlü olmayış) 4) Brahmacharya (bekarlık andı); 5) Daya (yardım severlik); 6) Arjava (soğuk kanlılık); 7) Kshama (bağışlamak ve sabır); 8) Dhriti (akıl kontrolü); 9) Mitahara (yemede ucuzluk); 10) Shaucha (bedenin saflığı).

Niyama: 1) Tapas: asketizmin yalnlıkları ve bedensel kefareti; 2) Santosha: Efendinin iradesini tam kabul; 3) Dana: Sadaka ve cömertlik; 4) Tecellinin Efendisine tapınma; 5) Svadhyaya: Kutsal Kitapları araştırma, ve 6) Ishvarapranidhana: Tanrı'ya tam teslim.

Asana: Üçüncü disiplin *asana* ya da bedensel duruştur. *Asana* akıl ve bedenini yoğunlaşmasına yardım eder. Patanjali, duruşun sert, hoş ve basit olmasına işaret eder. Bu *asana* eyleminin, fiziko-spiritüel merkezler boyunca ruhsal yanmaların olumlu yayılışını yükselterek meditasyonu kolaylaştırdığı sanılır.

Pranayama: Nefesin saflaşması. Bunlar, amacı, düşüncenin saflaşmasından nefes işlevini kontrol eden tanrısal enerjiyle birliğe varan bir düzenleme olan nefes egzersizleridir. Yavaş ve derinden içeriye doğru nefes almayı (puraka), nefesi tutmayı (kumphaka) ve yavaş nefes vermeyi (recaka) içerir.

Pratyahara: Akıl duyulardan ve duyu objelerinden alıkoymaktır. Akıl, dıştan gelen tüm izlenimlere karşı mutlak olarak kapatılmalıdır.

Dharma: Akıl uzun zaman özel bir obje üzerinde yoğunlaşmaya dek sürdürülen zihinsel yoğunluk eylemi.

Dhyana: Bu, *yogacı sadhana* açısından son derece önemli olan bir meditasyondur. Köklü yoğunlaşma, meditasyon olarak bilinir. Özel bir objeye huzurlu ve sürekli katılım meditasyonla kazanılır. Bu bir mistik birlik aşamasıdır.

Sekizinci ya da son disiplin olan *samadhi*, yoganın nihai amacıdır. Samadhi iyi konumlanmış bir bilinç üstü, bir mistik düzeydir. O, ruh ve Tanrı ile olan tam birlik durumudur; sürekli derin bir yoğunluk olarak ortaya çıkan mistik ir haldir. Bu sekiz disiplin (*yoganga*) en üst amacı yakalama araçlarıdır.

Bhagavad Gita

Bu, tam bir mistik ve eylemsel bir uyumdur. Böyle bir uyum, Hinduizmin karakteristik olağanüstü bir mirasıdır. Mistisizmin özü bir tür içe çekilmedir. Eylemde içe çekilme benliği adamakla mümkündür. Adanan eylem önyargısız eylemden daha fazla bir şeydir. Önyargısız eylem, olduğu gibi uzun süre korunamaz; eylemsizlikten kaynaklanan bir ölüm riski taşır. Mistik adama yeteneği, önyargısız eylemi, üst bir plana göre yeniden canlandırmak ve insan üstü bir güç kamak suretiyle, tanrısal eyleme dönüştürür. Böylece adanan eylem insana yüce bir yetenek yükler. Mistik kendini, içe çekilme anında, Sonsuza açar. Kendini ileri düzey tanrısal etkiye bırakır ve kendini fiilen tanrılaştırır.

Bhakti

Bhagavad Gita, eylem ilkesi, saf bilgi ilkesi ve adama ilkesi şeklinde farklı farklı betimlenmiştir. Gita'nın adama (Bhakti) ya yaptığı vurgu, kuşkusuz, diğerlerine yaptığı vurgudan daha fazladır. O, Yüce purusha ya da purushottama olan Tanrısal yücelik konusunda açık terimler içerir. Yüceye olan adama onun baskın ilkesidir; dolayısıyla hem eylem yolu hem de bilgi yolu tam olarak ona bağlıdır.

Bhakti-yoga, kutsal duygulanım aracılığıyla birliğin araştırılmasıdır. Aşk yogası, mistik okulların en yücесidir. Aşk yogası, insan aşkı ile, tüm saflığı içinde, yaratan, koruyan ve ayakta tutan şeklindeki üçlü görünümü altında tanrısal aşkı yansıtan çizilmiş kaderi arasındaki uyum aracılığıyla, birliğe uzanır.

Birlik duygusu, Hinduizmin temel niteliğidir. Gita'daki birlik duygusu nedir? Aşk, Tanrısal aşktır. Gerçekten Tanrı'ya aşksak, Tanrı'yla biriz; ve artık Tanrı'yla aramızda ne fark ne mesafe kalır. Vedalar da şöyle der: "Brahmanı bilen ya da bilincine varan, Brahman ile bir olur."

Tanrı aşktır. Saf aşk mutluluktur. Üstün mutluluk bizzat tanrısalıktır. Adama; tam olarak varlığı bir kenara itme ve onu yansıyan tanrısallıkla birleştirmedir. Aşkla gelen paylaşım yolu, adama ve ben'i Tanrı'ya teslim etme, en kolay yoldur.

Gerçek Tanrı aşkı, Efendi'nin yücelik ve üstünlüğüne ilişkin bilgiden kaynaklanır. O, *nishkama karma*, *Abhyasa Yoga* ve *Jnana-yoga* aracılığıyla yanan bir enerji içinde büyür ve gelişir. Aşk derinleşir ve mutlak teslimle son

DİNSEL DENEYİM

bulursa, Tanrı'nın lütfu hayranlığa dönüşür. Bu da, Tanrı deneyimine ilişkin, Tanrı'yı bilmenin O'nu sevme, Tanrı'yı sevmenin O'nu bilme şeklindeki ortak amaca neden olmak suretiyle, *bhakti* ile *jnana* arasındaki ayırımı ortadan kaldırır. Bu deneyimin gerçekleşmesi halinde, cehalet bulutu ortadan kalkar ve birey Tanrı'yı algılayabilir.

Jnana

Jnanayoga yani bilgi yolu, her hangi bir şeyi bir olan Gerçeklik'e tercih etmeyi reddederek, gerçek ile gerçek dışı arasında ince ayırım yapan metodu savunur. Gita'daki jnana felsefi sorunların akıl açısından anlaşılması ile son bulmaz; o, Tanrı erişimine katılan bir aydınlanmadır. Gita'da, bireyin bilgiye ancak adama aracılığıyla ulaşabileceği ifade edilir.

Jnana deyimini hem içkin hem de aşkın bilgi anlamına gelir. Jnana ilk anlamında kullanıldığında, zaman, uzay ve nedensellik kategorilerini aşan Brahman-bilgisi anlamına gelir. Shankara, Brahman-bilgisinin Mutlak'ın ara bilinci (oratyaksha anunbuhti or anupaladhi) olduğunu söyler.

Bilgi yolunda bir şeyler uman, dünyanın bir yanılsama ve yalnızca Brahman'ın gerçek olduğu bilincine varmak zorundadır. O, Brahman'ın evren, akıl, zeka, duyu, mutluluk, hayal kırıklığı ya da başka bir şey olmadığını düşünerek, kendini iyiden iyiye ikna etmelidir; ancak böyle yapmakla, sonuçta eşyanın özüne ulaşır ve Mutlak'ın bilincine varır. Mutlak'ın bilincine varmak için, ruhu köle yapan 'ben' ve 'benimki' deyimlerini bir kenara itmek gerekir.

Gita şöyle der:

"En günahkar insan bile *samsara* okyanusunu sadece bilgi boyutuyla geçebilir. Nasıl ki iyi tutuşmuş bir ateş, yakıtıyla cesedi kül ederse, bilgi ateşi de tüm eylemleriyle cesedi kül eder. Elemin zirvesi bilgiyledir. Bilgi elde edildikten sonra ancak huzur ve mutluluk yakalanabilir." (5)

Karma

Bhagavat-gita eylemden hareket eder, eylem için gerekli cevapla devam eder; Arjuna ise ilkece yargılanma anına ilişkin güçlü umutsuzluk duygusunun üstesinden gelen bir insan eylemi olarak belirir. Bhagavat-gita ilk görünüşte eylem ya da hareket ilkesi olsa da, daha güçlü bir araştırma onun ruhsal bilinçlenmeyle sonuçlandığını ortaya koyabilir. Çünkü Gita'nın ideal olarak dile getirdiği eylem benlik ya da ben-merkezli eylem değil, köklü adamadan ilham alan ve bilinçli bir teslim ve kutsama ile varlığını sürdüren aydınlanmış bir eylemdir.

Sri Krishna, Bhagavat-Gita'da erkek ve kadınların eyleme yani sadharma'ya endeksli bir kadere sahip olduklarını söyler. Karma-yoga temelde, basitçe karmadan kurtuluşa değil, nishkama-karmaya dayanır. Eylemi olmayan insan, eylemsizlik aşamasına ulaşamaz. Bağlanma ve eylemle ilgili üründen vaz geçmeliyiz. Eylem svadharmamızdır; ürün ya da sonuç bizi ilgilendirmez. Bilgi

ve bhakti olmadan, arzuların kurtuluş ve erişim mümkün değildir. Sırayla, Efendi Jagannatha, Balavama ve Subhadra; Jnana, karma ve bhakti'nin birer mükemmel somut temsilcileridir.

Budist Dinsel Deneyimi

Budizmin teorik ve pratik yönleri ruhsal bir bilinçlenmeyi amaçlar. Kurtuluş ya da 'nirvana' Budizmin nihai amacıdır. Guatama Buddha güçlü bir biçimde acının nedenini ve karmanın işleyişini gördü ve sekiz aşamalı meditasyon (dhyana)'a geçti. Meditasyon aşamalarında, rahip ilkin oldukça sessiz bir ortama gider, yere oturur ve üzerinde yoğunlaşmak üzere kendini bir obje önüne konumlaştırır. Bu, bir mavi çiçek, yuvarlak bir kil parçası ya da benzer başka bir basit obje olabilir. Bu şekilde hazırlanan rahip, artık kendini şekilsiz alemlere ileten şekil aleminin dört meditasyonuna başlayabilir. Mavi çiçeği düşündüğünü varsayalım. Sonra, başka her şeyden ayrılmış, basit mavi ve belli bir şekil olarak o obje üzerine yoğunlaşır. Daha sonra, gözlerini kapamaya ve onu hayal etmeye çalışır. Bu çaba, özel bir bilince ulaşmaya dek kesintisiz devam eder. Ancak daha ötesine geçmek için, bilinçsiz çaba yoğunluğuna ulaşmak gerekir. Bu ikinci aşamadır. Bununla birlikte üç unsur ustanın bilincinde kalır: Başarısızlığın getirdiği büyük sevinç duygusu, mutluluk ve zevk duyguları.

Şekil aleminin bu dört aşamasından sonra, rahip daha yüksek aşamalara geçer. İlkin, her şeyi sınırsız uzay gibi algılar. Sanki, dünyayı tüm objelerinden boşaltır ve boş uzay hayal eder. Sonra hatta bu değersiz dış gerçeklik düşüncesinden sıyrılır ve gerçeti basit bir bilinç sürekliliği olarak algılar. 'Şekilsiz' meditasyonun üçüncü aşamasında, "hiçbir şey yoktur" formülü üzerinde yoğunlaşır. Son olarak, 'ne algı ne algı dışı' aşamasına ulaşır. Başka bir deyişle bu, ne algı ne düşünce alemine benzeyen bir bilinç alemidir. Bu, Budist azizin doğrudan kendinin aşkın 'nirvana' alemiyle iletişim kurduğuna inandığı mistik saf bilinç deneyimidir.

Meditasyon pratiği, yoga yapma, yani zihinsel ve fiziksel güçleri geliştirme olarak bilinen farklı tekniklerden biridir. Dhyana pratiği tüm buddist rahipler arasında evrensel olup, doktrinlerde önemli bir rol oynar. Hatırı sayılır çok sayıda rahip, özü gereği anlatılamaz ve açıklanamaz olan bir tür mistik aydınlanmaya ulaşmıştır. Aydınlanma sonrası, Buddha ulaştığı parlak aşkın hal deneyiminin ışığında duyusal dünyayı gördü; yaşayan varlıkların içinde bulunduğu durumu açık ve derinlemesine görmesini sağlayan 'salt göksel göz'ü elde etti. Bununla birlikte son öğretilerinden Aydınlanma deneyimiyle oluşturulan doktrinleri formüle edinceye kadar, Aydınlanma sürecinin en önemli bölümü, kuşkusuz, özü gereği zihinseldi. Bu, onun sadece basit saf bir mistik deneyim değildi; fakat, bu tür daha üst bir bilinç aşamasına ağıl olmakla birlikte, sıradan deneyim alemiyle ilgili bir kavrayıştı.

DİNSEL DENEYİM

Nirvana, kuşkusuz, Sekiz Aşamalı Yüce Yol'un iletmiş Budist çabasının amacıdır. Bu bizi Buda'nın öğretisinin daha ileri bir yönüne iletir. Buda, 'belirsiz', cevaplanması imkansız ve yücelmemize yardım etmeyen bir takım sorulardan söz eder. Bunlar, dünyanın özü, ruh, yaşam ve ölüm üzerine sorulmuş mistik ve son derece şaşırtıcı olan sorulardır.

Böylece, Mutlak'ın peşine düşme konusunda radikal pragmatist tutumuna rağmen Budizm, hem deneysel kişiliklerimize ilişkin görece değerleri hem de çok sayıda insanın kendini ve kendinden sonra geleni bağlayan korkunç nedenlerin sonucu olan sınırlı yaşam anlayışlarına ilişkin görünen evrendeki deneyimlerini taktir etmemize katkı sağlar. Buda ayrıca transendentalist olarak betimlenir. Buda'nın yolundan gidenler, bu tür bir yoruma, transendental bir felsefe oluşturmaya ve Buda dinginliğinden çıkan bir mistisizme eğilim duymaktadırlar.

Hıristiyan Dinsel Deneyimi

Hıristiyan mistisizmi en yüce değere ilişkin olağanüstü spiritüel bir belgedir. Büyük Yunan filozofu Platon, Hıristiyan mistisizminin babası kabul edilir. O'nun tüm felsefesi spiritüel ve mistik bir öz taşıır.

Platon ve Plotinus

Hıristiyan mistisizmi sadece İsa Mesih ile sınırlı değil aynı zamanda Hıristiyan din ve felsefesini de içerir. Platonu dünyada ruhun yaşamını mümkün klan bir tür aşamayı oluşturmaya zorlayan onun güçlü ruh dünyasıydı. Platonu doğrudan ilgilendiren temel konu, görünüşe karşı gerçeğin ne olduğuna ve gerçeği nasıl bileceğimize ilişkin ikili bir öz taşıyordu.

Platonun İdeler ya da formlar kuramı son derece mistiktir. Ona göre, ideler evreni gerçek evrendir. Gerçek evren, ölümsüz ideler evrenidir. İnsan bu evrene ulaşmak çaba sarf etmelidir; ve Gerçeğin hayal ve gölgesinden kurtulmak ancak ruh ile mümkündür. Şu halde ruh, Platona göre, insanın son derece önemli ve anlamlı bir parçasıdır. Platonun Saf Platonizmi, geç spekülatif Hıristiyan mistisizminin büyük ölçüde temel aldığı, en büyük savunucusu Plotinus olan Neo-Platonizmin dal budak salmış bir köktü.

Platon ile Plotinus, trinitenin evrenin nedeni olduğunu ileri sürmüşlerdir. Trinite şunları içerir:

Bir: Her tür ayırımın üstünde Mutlak, koşulsuz olan Tanrı'dır. "Bir, bir oluş değil, fakat ilk ürünü olan oluşun kaynağıdır. Bir, yetkindir; yani hiçbir şeysiz, hareketsiz ve gereksinimsizdir, ancak biz onun taşıdığını ve bu taşmanın ise yaratıcı olduğunu söyleriz." (Enneads V-12).

Nous: Bir olarak yansıyan Tanrısal Aklın Ruhudur. Akledilir aleme ilham veren, tüm tanrısal ide ya da nedenlerin ilke ya da kaynağı olan gerçek bir 'Söz'. Sonlu dünya ile mutlak arasındaki aracı Nous'tan çıkar.

Psyche: Acı ve fiziksel evrenimizin nedenli yaşamdır, ve tüm varolanların destek ve nedeni onun yaşam soluyan ilkesidir.

Bu nedenle, insan, St. Paul'un ifade ettiği gibi, Beden (soma); Ruh (Psyche) ve Akıl (Nous)'tan oluşan üç aşamalı bir özdü. Mistik yolun üç gerçek aşaması bunlarla örtüşür: Beden ve isteklerinin saflaşması, akli olana uygun bir ilerlemeyle ruhun aydınlanması, ve insanın Nous'la bir olmayı mümkün kılan ruhsal açılımını tamamlaması sonunda gelen beklenti.

St. John ve St. Paul

St. John ve St. Paul'un mistisizmi, Mesih-mistisizmini şekillendirdi ve Tanrı-mistisizmiyle çelişti. Bununla birlikte bunlar birbirleriyle çatışmazlar. St. John ve St. Paul'a göre, İsa Mesih hem yaşam hem yaşam veren, hem vahiy hem vahiy açıklayan, hem Yol hem de Rehberdir.

St. John'un dördüncü İncil, dinin mistik yönü olarak inceleme konusu edilir. Şöyle denir: "Başlangıçta söz vardı, ve söz Tanrı'yla idi, O, başlangıçta Tanrı'yla idi, her şey onunla var oldu, ve olan hiçbir şey onsuz olmadı. Yaşam ondaydı, ve yaşam insanın ışığıydı. Işık karanlıkta parladı, ve karanlık ışığa egemen olamadı. Artık herkesi aydınlatan ışık dünyaya geliyordu. O, dünyadaydı, ve dünya onula var oldu, henüz dünya onu tanııyordu."(6) St. John'a göre, dünya aynı zamanda yaratılışın bir aracı ve ona bir hazırlıktır. Varlık kazanan O'ndaki yaşamdı. Her şey O'nunla var oldu.

St. John, Hıristiyanların Tanrı ile iç iletişim kuracaklarını kesin olarak va'd eder. "O size her şeyi öğretecek ve her şeyi aklımıza getirecek." (XIV-26)

St. Paul de asketizm ve mistisizmin kurulmasına önemli bir katkı sağladı. O'nun tüm mesajı, vaftizle gelen, Mesihle bireysel birliğe uyararak yaşamayı teşvik etmekten ibarettir. St. Paul'un mistik bir vizyonu vardır, ve o, dünya yaratılmadan önce Tanrı'nın takdir ettiği gizli Tanrı hikmeti hakkında bu vizyonla konuştu. Mesihin gizemi ile ilgili olarak İncil'de şöyle denir: "Eğer bir insan Mesih'te ise, o yeni bir yaratıktır. Tüm eskiler yok olur; yenilenecek olan tüm şeylerin farkında ol. Ve tüm şeyler, bizi İsa Mesih aracılığıyla kendiyile barıştıran Tanrı'nındır."

Paul'un Mesih ile birliğe, mesih'in içimizde ikametini yaptığı vurgu, insanları Mesih-mistisizmi konusunda konuşmaya itmiştir. St. Paul'un anahtar doktrini İsa Mesih'in ikametidir, ve bu ikamet eden ruhun, ona göre çarmıha gerilen Mesih'in, o an çarmıhta ölen adam ile kişisel bir bağı vardır. Mesih-mistisizminde, Upanişadların saf Tanrı-mistisizmi ile Gita'nın Bhakti-mistisizmine eklenen önemli bir şey vardır.

Meister Echart, Tanrı-mistisizminin büyük bir savunucusu oldu. Bir Batılı filozof olmasına rağmen Echart'ın görüşleri *Advaita vedanta*'ya benzer. Echart, Tanrı'dan, ayırimsız, anlatılamaz ve aynı zamanda açıklanamaz üstün bir gerçeklik olarak söz eder. Tanrı, evreni yaratan aktif bir güçtür, ve tanrısallık hem iyiliğin hem de oluşun ötesindedir. Dahası; tanrısallık ile Tanrı arasında

DİNSEL DENEYİM

yaptığı ayırım ve evrenin salt yokluk olduğuna ilişkin görüşü, Shankara'nın öğretilerinden birini anımsatır. (7)

Benzer şekilde Rodolf Otto da Tanrı'ya atıfla şöyle der: "Mistik aşamalarda, gizem, insana mukayesesi imkansız bir mutluluk veren bir şey olarak özüyle, olumlu ve özel niteliği içinde deneyimler. Ancak insan bu gizemin bütüncü gerçek özünü ne sözle anlatabilir, ne de düşünerek kavrayabilir." (8)

Mesih-mistisizmi ve Tanrı-mistisizmine ek olarak, bir de Doğa-mistisizmi ve Ruh-mistisizmi vardır. Doğa-mistisizmi Birin, Tanrı'nın ya da Ruhun Doğada içkin olduğu duygusuyla belirlenir.

Salt Ruh-mistisizminde, her hangi mümkün bir form içinde Tanrı'nın varlığı düşüncesi yoktur. Ruh, özü gereği, gizemli ve gizli olarak değerlendirilir. Yararılmamış olan ruh ya da akıl, doğa ya da Tanrı ile bütünleşmek, kendinden başka her şeyden tam soyutlama aşamasına ulaşmak için çabalar.

İslam Dinsel Deneyimi

İslam, evrensel vahyi öğretir ve tüm dinlerin Tanrı'nın vahyi ve özel gereksinimlere uygun olduğunu dikkate alır.

İslam'da, Tanrı'nın birliği çok sayıda Kur'an ayeti tarafından vurgulanır. "Tanrı'nız tek olan gerçek Tanrı'dır, O'ndan başka Tanrı yoktur. O iyi ve merhametlidir." (II-163). Mistik kavrayış ve çabanın temeli olan bir görüşe göre, evren tanrısal bilinç tarafından kuşatılmıştır. "O, ilk ve son, Alfa ve Omega, kaynak ve ilkedir. O'nun bilgisi her şeyi içermiş ve kuşatmıştır." (LVII-3)

Seyyid Ahmet Tasarifi'nin ifadesiyle, "Müslümanların basitçe inancı şudur: Tanrı birdir. O, Bir olan Kutsak özüyle vardır. O, her şeyi yoktan yaratmıştır. Her şey varlığıyla O'na bağımlıdır. O, hiç bir şeye bağımlı değildir."

Müslümanlar, Yüce-Tanrı'larını Allah olarak tasarımlarlar. O, yerin ve göğün tek yaratıcısıdır. O, Mutlak Güçlü olan Tanrı'dır. Dokuzuncusu hariç, Kur'an'ın tüm konu ya da sureleri, esirgeyen ve bağışlayan tanrı adıyla anlamına gelen Bismillahirrahmanirrahim sözleriyle başlar. Muhammed'in güvenilir bir sözünün anlamı şudur: Tanrı'nın mabedi Onun evrenidir. İnsan kalbi O'nun mimberidir ve her müslüman büyük bir din önderidir. Tanrı'nın eylemine gerçekten inanan biri için, her yer eşit oranda kutsaldır. Çünkü Tanrı, hem Doğuda hem Batıdadır; dolayısıyla yüzünü nereye çevirsen Tanrı oradadır. "Tanrı, yarattığını Kendinden yarattı, dolayısıyla dönüş O'nadır, ve her şey sonunda O'na, yaratana döner." (XXX-II).

Bir İranlı Sufi şöyle yazmıştır: Bu evreni tanrısal gizemlerin hazinesinde bulunduğumu, O'nun Kendini yaratılan şeylere emanet ettiğini ve Kendini varolanda gizlediğini bil. Tözler, ilinekler, elementler, bedenler, güçler ve nitelikler bu gizemlerin perdesidir.

Farklı sufi okullar, şöyle ya da böyle değişik türden bir takım mistik teoloji kuramları geliştirmiştir. Bunlar, yedi noktada formüle edilebilir.

Tanrısal öz mutlak saftır ve niteliklerin çatısıdır.

Evrenin Tanrı-Ruh 'EL HAQ' gerçeği, mutlak varoluş, doğrunun özü, güzellik ve aşk, bütün bunlar zaman ve uzayın üstünde ve ötesindedir.

Farklılık ve çokluğun bütünü, mutlak doğruluk ve değerın çatısıdır.

Yaratılışın bir amacı vardır.

Tanrı'nın etkin yönü, Evresel Ruh 'Ruhibasti' tüm evrene hayat verir. O, Tanrı'nın olan ve Tanrı'dan gelen her ruh ve hayat ilkesinde bulunur.

Gerçek, sadece doğru bilgi, güzellik ve iyiliğin özüdür.

İnsan yaşamının en üst amacı, Tanrı ile bir olmaya çalışmaktır.

Sufizm, İslam'da mistisizminin bir ögesidir. Mistikler, bir dost ve ruhun sevgilisi olarak Tanrı'yı arzular. Tanrı, ne duyu ne akıl ile değil, ancak açık bir dinsel deneyim ile bilinebilir. Bu açık dinsel deneyime ulaşmak için, alçak nefsi, yani ihtiraslı ve kendini arzulayan nefsi yenmek gerekir. Saflaşma, adama ve tanrılaşma, Tanrı-bilincine varmanın üç temel aşamasıdır.

Sufizmle ilgili bir araştırma 'aydınlanma ya da sezgi'ye bağlıdır. Araştırma konusu yapılan bu sezgi üç türdür: (1) Tanrı'nın vahyettiği yasayı temel alan, Tanrı'dan gelen bilgi; (2) Mistik bir inanç olan, Tanrı ile elde edilen bilgi; ve (3) Tanrı ile açık iletişime giren ve O'nun yönlendirme ve aydınlatması altında çalışan hoca, aziz ve peygamberlerin sahip olduğu kazanılmış Tanrı bilgisi.

Referanslar

Rig-Veda; 1-24-12.

Aynı eser, 5-6.

Seshadri, K., Voice of Samanvaya, s. 16.

Underhill, Essentials of Mysticism, s. 448.

Bhagavad Gita, IV-38

The Bible: The New Testament; Gospels 1-5, 9-11.

Smart, Ninian, The Religious Experience of Mankind, New York, 1969, s. 561.-562.

Otto, R., Mysticism East and West, Macmillan and Co. Ltd., London, 1932, s. XVII.